

PRESA ROMÂNĂ LA MOARTEA LUI C. A. ROSETTI

ELENA ROTARU*
VASILE NOVAC**

Prin moartea lui C. A. Rosetti, la 8 aprilie 1885 presa română „a pierdut într-însul pe adevăratul său creator și pe susținătorul său cel mai puternic”, scria la aflarea veștii morții lui Rosetti, ziarul „Națiunea”¹.

Adulat dar și contestat în egală măsură în timpul vieții, prin moartea sa, C. A. Rosetti reușește să aducă întreaga presă românească la o unitate de vederi. Toate ziarele mari naționale, dar și publicațiile provinciale sunt de acord că, prin moartea lui C. A. Rosetti, „ziariștii pierd o pană distinsă care, în țară ca și în exil, în tinerețe ca și la bătrânețe, a făcut să răsunе departe cugetările și simțirile sale pentru cauza românilor”².

Continuăm în lucrarea de față prezentarea reacțiilor la moartea lui C. A. Rosetti, după ce am prezentat anterior, funeraliile propriu-zise și discursurile rostite la dispariția sa.

Menționăm că, datele folosite la documentarea pentru aceste studii provin din cercetarea colecției ziarului „Românulu”, aflată în patrimoniul Complexului Muzeal Golești. Dar, o lucrare asemănătoare a apărut chiar în anul dispariției sale, - 1885 - la București, și anume, broșura intitulată „Moartea și înmormântarea lui C. A. Rosetti. Testamentul său și omagii aduse memoriei sale”. De asemenea, în bibliografia consultată a figurat și antologia lui Radu Pantazi, „C. A. Rosetti - Gânditorul * Omul” apărută în anul 1969, și care, în câteva capitole tratează în linii mari același subiect ca și noi: „Discursuri la înmormântarea lui C. A. Rosetti”³; „Extrase din presa periodică la moartea lui C. A. Rosetti”⁴; „Extrase din presa periodică străină despre C. A. Rosetti”⁵.

Ținând cont de importanța lui C. A. Rosetti în istoria noastră națională, subliniată așa de bine, de Emil Costinescu, unul dintre făuritorii ziarului „Românulu”, care spunea că „nici numele de România nu avea ființă mai înainte de dânsul și de marea generație de patrioți din care făcea el parte”⁶, ținând cont de legăturile strânse ale

* Muzeul Județean Argeș, Pitești.

** Muzeul Județean Argeș, Pitești.

¹ „Românulu”, Anul XXIX, vineri, 12 aprilie, p. 330.

² *Ibidem*, p. 322.

³ Radu Pantazi, *C. A. Rosetti, Gânditorul - Omul*, Editura Politică, București, 1969, p. 356.

⁴ *Ibidem*, p. 361.

⁵ *Ibidem*, p. 370.

⁶ Emil Costinescu, *Lui C. A. Rosetti (1816-1916). La o sută de ani de la nașterea sa*, p. V.

lui Rosetti cu Argeșul ne asumăm riscul de a actualiza acest subiect bine cunoscut de către „fanii” lui Rosetti - și acum, la începutul mileniului III.

Iată, deci, ce scria „România Liberă” între altele: „Scriitor distins, Rosetti începuse a-și face drum în literatura națională, dar politica absorbindu-l, el puse tot creierul său în lupta politică. Jurnalist și născut mergător în lupte, Rosetti lăsa în urmă o operă însemnată ... Unirea, Constituțiunea, ridicarea morală și materială a poporului sunt stelele din cununa nemuririi ce istoria va pune pe mormântul geniului bun al Românimii”⁷.

Ziarele „Voința națională”, „Rezboiul” și „Universal” i-au reproduș fotografia. Primul arată că a luptat și a suferit timp de 50 de ani pentru patria sa, lăsând un gol în națiune, „iar partidul liberal pierde pe unul din cei ce i-au dat viață: pe învățătorul neadormit”⁸.

„Rezboiul” îl prezintă ca părinte, ca om privat, ca om politic și ca educator al națiunii. Vom cita în continuare doar o parte din aprecierile ziarului, despre omul privat: „Rosetti a fost mai bun pentru alții decât pentru dânsul; nu era de loc răzbunător, din contră, uita lesne și ierta pe deplin. Am cunoscut și cunoaștem oameni care, după ce au aruncat cu noroi într-însul, i-au cerut ajutor și nu numai că nu au fost respinși, dar ajutați cu bună voință”⁹.

Împărtășind durerea bătrânilor, tinerilor, copiilor și femeilor pentru pierderea acestui stâlp al patriei, „Universal” susținea: „Cu C. A. Rosetti moare virtutea în cea mai înaltă, în cea mai pură și în cea mai senină expresie a sa. În imaginea acestui ilustru bătrân, nu era numai patria, dar umanitatea în forma ei cea mai sublimă”¹⁰.

„L'Independence Roumaine” susținea că C. A. Rosetti „moare dezgustat și actul său din urmă a fost o supremă protestare în contra procedurilor guvernanților noștri. Deja murind și știindu-se condamnat, a primit mandatul ce i-au oferit țărani din Argeș”¹¹.

„Vocea Covurluiului” insistă, între altele asupra pierderilor pe care le suferă România cu această ocazie:

„Viața acestui mare bărbat este însăși istoria contemporană a României!...

Bărbații politici, unii pierd un amic neprețuit, alții un adversar viguros, dar totdeauna drept și leal. Toți pierd un adevărat caracter în Rosetti, căci prin corectitudinea credințelor sale politice și prin nepărtinirea judecății sale, știuse a se impune amicilor ca și adversarilor și a privi toți în el un adevărat caracter integru, demn de stima tuturor”¹².

„Bomba” din Brăila îl numește: „Marele patriot, apostolul neconrupt al libertății poporului, întemeietorul presei în Țara Românească, apărătorul cauzelor țărănilor, cetățeanul model al României”.

Ziarul „Galații” îl denumeste „veteranul luptelor noastre politice” iar, Cih Panu, directorul ziarului „Luptă” din Iași și D-nii Mihăilescu și Burghilea de la

⁷ „Românul”, miercuri, 10 aprilie, 1885, p. 321.

⁸ *Ibidem*.

⁹ *Ibidem*, p. 322.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ *Ibidem*.

¹² *Ibidem*.

„Vocea Covurluiului“ din Galați își exprimă durerea ce resimt pentru lovitura ce a suferit familia Rosetti și țara¹³.

Arătând că țara întreagă, îndurerată îl conduce la ultimul locaș, „Telegraful“ scria între altele:

„Nu numai România viitoare va admira pe cel ce acum îl plângem; ne-a fost dat să avem în mijlocul nostru... un bărbat de o superioritate originală care ar face gloria oricărei țări; în ultimele decenii, nicăieri în Europa, cel puțin, nu se poate întâlni un al doilea exemplu de virtute politică așa de curată, de o înălțime de caracter așa de marcantă“¹⁴.

„Drepturile omului“ pretinde că munca lui n-a fost zadarnică și că „steagul democrației părăsit de partidul al cărui cap fusese, steagul democrației care l-a susținut el singur până la moarte va trece în alte mâini“¹⁵.

Periodicul „România“ arăta că a luptat „cu cea mai mare tenacitate pentru triumful ideilor sale politice, în serviciul cărora și-a pus inteligența-i superioară și activitatea-i excepțională. Ceea ce l-a distins și mai mult în viața sa a fost mai ales, devotamentul profund pentru Partidul Liberal Național și pentru amicii săi politici. Partidul Național Liberal pierde, în mod ireparabil, prin moartea lui C. A. Rosetti, pe capul și conducătorul său“¹⁶.

„Democratul“ din Ploiești, crede că moartea lui Rosetti i-a fost grăbită „de multe nemulțumiri cari i-au amărât sufletul, în cei din urmă ani.

Țara și Europa știu că el era un suflet al ideilor moderne, atât prin marile sale concepțiuni și virtuți civice cât și prin o continuă și neobosită lucrare, consacrată prin tot felul de sacrificii, într-un spațiu de peste 40 ani și numai pentru binele public!“¹⁷.

„Gazeta Transilvaniei“ prezentând valoarea activității și luptei sale se oprește la două momente, 1876, și 1881: „Un fapt va străluci desigur cu litere de aur în cartea de istorie, faptul de înaltă inspirațiune patriotică ce l-a săvârșit C. A. Rosetti când a pledat înaintea Marelui Consiliu de Război, în 1877, pentru participarea României la război. El simțea că este momentul suprem ca românii să dea lumii o probă că sunt un popor valoros, care știe să moară pentru libertatea și independența patriei sale. Entuziasmul ce l-au produs atunci cuvintele sale adânc simțite... au decis sorții, nu numai ai războiului, ci și ai țării, care numai din momentul când a început a bubui tunul român la Dunăre, a intrat de fapt în concertul statelor europene“¹⁸.

La 13 aprilie 1885, „Românul“ prezintă, detaliat, consemnările celorlalte ziare despre personalitatea lui C. A. Rosetti. Așa de pildă „Națiunea“ prezintă corect și pe larg întreaga sa activitate, dar insistă asupra luptei înverșunate pe care a susținut-o pentru libertatea presei: „Dacă Rosetti, în toată viața lui nu ar avea la activul său decât această singură faptă, i-ar fi destulă pentru ca recunoștința tuturor să-i fie asigurată“¹⁹.

Periodicul „Galați“ se referă de asemenea la activitatea sa de gazetar: „Românul“, ziarul d-lui C. A. Rosetti, a fost tribunalul înțelept în care s-au judecat

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ *Ibidem*, 12 aprilie 1885, p. 330.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ *Ibidem*, 13 aprilie 1885, p. 334.

chestiunile cele mai vitale ale țării și în care, de la fondarea lui până azi, mulți scriitori distinși au luat parte la crearea opiniei publice în țară, la susținerea regalității și la curățirea țării de învechitele abuzuri seculare. Oricare s-ar crede predestinat de a urma cariera de publicist și de om politic, va avea desigur foarte mult de învățat din trecutul d-lui C. A. Rosetti și din principiile solide și mari, de bine pe care le-a susținut și mai cu seamă din sentința care adesea o repetă în ziarul său: „Cine caută stăpân, serv va muri”²⁰.

Prezentăm o ilustrată intrată de curând în patrimoniul Muzeului Județean Argeș în care apare C. A. Rosetti la anii senectuții, realizată de Institutul de Arte Grafice „Carol Göbl”, București.

Carol Göbl (1845-1916) a fost lucrător în tipografia lui C. A. Rosetti, fiind incurajat profesional de acesta. Activitatea sa industrială începe cu ziarul „Românulu”, unde completează instalațiunile grafice cu secțiuni de litografie, iar în anul 1901 transformă această tipografie în Institutul de Arte Grafice „Carol Göbl” în care majoritatea patronilor tipografi și-au făcut practica. În anul 1919, acest așezământ industrial se transformă în institutul cultural binecunoscut „Cartea Românească”.

²⁰ Ibidem, p. 335.

„Lupta“ din Iași susținea că: „nimenea în țară nu a contribuit mai mult decât acest ilustru bărbat la introducerea libertăților publice, la răspândirea ideilor liberale, la emanciparea spiritelor și la egalizarea individului înaintea legilor și a societății“²¹.

„Liberalul“ de la Iași crede că: „Numele său, cunoscut nu numai de milioane de suflete românești, ci aproape de Europa întreagă politică, a fost unul din acele mărețe stindarde cu care un popor se fălește cu dreptul, - a fost un adevărat simbol de patriotism, măreție de suflet, de cultură și de progres“²².

„Tutova“ îl caracterizează astfel: „Democrat convins, patriot sincer, luptător perseverent, sentinelă de bronz a tuturor mișcărilor mari la regenerarea României, tip încarnat al modestiei și abnegațiunii, demn conducător al presei române, Constantin A. Rosetti într-un timp de o jumătate de secol și mai bine luptă, până la ultimele sale momente, la propagarea și consolidarea libertăților națiunii române“²³.

„Siloghi“ consideră că: „C. A. Rosetti a fost... personificarea luptelor politice prin care a trecut România de la 1848 încoace, stăruind pentru independență și neatărnare... În ceea ce ne privește pe noi, grecii, datori suntem a mărturisi că Românul... nu numai că n-a fost nedrept față de noi, dar că a scris și articole entuziaste față de noi“²⁴.

Un alt periodic grecesc „Iris“ regreta moartea înfocatului patriot, care în particular reprezentase pentru ei, grecii din România, „un amic eminent și adevărat filoelen“²⁵.

Frédéric Dammé în „l'Independence Roumaine“ insista asupra bunătății nemăsurate a inimii sale, „nepăsător atât pentru laude cât și pentru insulte căci nu cunoștea vanitatea...“²⁶.

Periodicul „Romanu“ îl definea ca „marele luptător al libertății și dezvoltării noastre naționale, santinela neadormită în toate împrejurările grele, veteranul presei române, bărbatul diplomat, omul binelui, dușmanul corupțiunii, balanța de echilibru în tot felul de lupte de partid“, iar „Unitatea națională“ îl considera „un cetățean mare, patriot nestrămutat, liberal și democrat sincer și consecvent, întemeietorul presei în România, cel mai devotat apărător al opincei românești“²⁷.

„Cântarul“ îl aprecia ca un „mare român, sufletul lui '48, stâlpul independinței țării sale și neobositul apărător al tuturor libertăților noastre“²⁸.

„Observatorul“ crede că: „o viață așa agitată precum a fost a lui Rosetti spre a fi descrisă, după cum o merită, cere un condei din cele mai bine informate de 40 de ani înapoi. Să credem că se va afla și unul ca acela“²⁹.

„Gazeta Transilvaniei“ sublinia că, prin calitățile sale Rosetti a devenit „capul partidei naționale liberale din România“, iar „Imparțialul“ susținea că după moartea lui Rosetti, rămâne un mare gol în rândurile luptătorilor libertății și dreptății... și dacă

²¹ *Ibidem*.

²² *Ibidem*.

²³ *Ibidem*, p. 335.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ *Ibidem*, duminică, 14 aprilie, 1885, p. 337.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ *Ibidem*, p. 338.

²⁹ *Ibidem*.

cineva îl va resimți mai mult, acela va fi d. I. C. Brătianu și partidul liberal, care vor resimți mai adânc această pierdere ireparabilă”³⁰.

„Tipografia” arată rolul jucat de C. A. Rosetti la înființarea, la 1 octombrie 1858, a Asociațiunii Lucrătorilor Tipografi. Ca întâiul președinte al societății, s-a achitat onorabil de misiunea încredințată lăsând o amintire neștearsă, atât lucrătorilor în viață, cât și celor ce-i vor succede”³¹.

„Curierul Financiar” după ce arată ce pierdere au suferit: presa, săteanul, comerțul, finanța, meseriile, uvrierul și școala, conchide: „România, în fine, pierde o mare figură, pe care numai secolii o nasc, iar noi cei de la „Curierul Financiar” pe cel mai însemnat învățător, pe acela care ne-a învățat să iubim cu căldură țara, s-o servim cu un adânc devotament și să mânuim pana, fără ură și fără pasiune, în luptele noastre pentru regenerarea economică și financiară a României!”³².

„Funcționarul” credea că dispariția marelui publicist și om politic, care a luptat cu o energie extraordinară pentru independența națională, pentru libertatea individuală și a presei lasă o adâncă mâhnire în sufletele românilor”³³.

„Gazeta Olteniei” era de părere că marele publicist și decan al presei române „a fost unul din acei bărbați de stat, care toată viața sa, fie ca ministru, fie ca publicist, fie ca cetățean nu și-a schimbat niciodată principiile sale...”³⁴.

Iată ce afirma în paginile sale „Amicul Poporului Român”: „Dotat cu o inteligență genială, cu o voință, cu un curaj și cu energie temerară, C. A. Rosetti era singura icoană impunătoare, singura maiestate fermecătoare înaintea căruia și cei mai puțin fanatici din rândurile partidului liberal se opreau cu supunere și admirațiune; eu credem, era sufletul acestui partid!”³⁵.

„Luminatorul” arată că vestea morții lui C. A. Rosetti a fost „destul de dureroasă și pentru românii din Austro-Ungaria... Căci taica Rosetti a fost cunoscut după numele, activitatea și inima lui română - și în țara noastră; căci „Românul”, organul de publicitate întemeiat, condus și nutrit de spiritul național al acum fericitului C. A. Rosetti, a vorbit, scris și lucrat și pentru noi, atât în direcțiunea de dezvoltare și deșteptare națională, cât și în cea de apărare față de contrarii, adversarii și inimizii noștri”³⁶.

„Unirea” din Târgoviște spunea că Rosetti făcea parte dintr-o generație înră seamă, luminată de cel mai nobil patriotism care prin perseverență, sacrificii și devotament nemărginit a izbutit să ridice pe umerii ei de titan, edificiul României moderne, libere și de sine stătătoare!”³⁷.

„Torpila” din Brăila arată că dispariția lui C. A. Rosetti este ireparabilă „pentru că Țara Românească pierde într-însul pe unul din cei mai mari conducători ai poporului, spre lumină, progres și civilizațiune, cu care secolul al XIX-lea o înzestră”³⁸.

³⁰ *Ibidem*, luni, marți, 15, 16 aprilie, 1885, p. 341.

³¹ *Ibidem*, miercuri, 17 aprilie, 1885, p. 346.

³² *Ibidem*.

³³ *Ibidem*.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ *Ibidem*, joi, 18 aprilie, 1885, p. 350.

³⁸ *Ibidem*.

„Luminătorul“ din Timișoara se făcea purtătorul de cuvânt al unui număr de tineri, crescuți în jurul marelui bărbat, care considerau că au „datoria de a-i păstra sacra memorie...“³⁹.

Și alte ziare ca „Lloidul Român“, „Biserica și Școala“, „Fraternitatea“ „Râmnicu-Sărat“, „L'Economiste Roumaine“, „Curierul Financiar“, etc. dedică articole și uneori pagini întregi, morții lui C. A. Rosetti.

Era firesc, ca cel ce era socotit „părintele presei române“ să se bucure de o asemenea atenție, din partea instituției pe care o fondase. Lectura tuturor acestor mărturii nu face, decât să reliefeze în plus, personalitatea lui C. A. Rosetti și valoarea operei lăsată de el, urmașilor.

---

³⁹ *Ibidem*, sâmbătă, 13 aprilie 1885, p. 335.